

Necati Cumalı Şiirlerinde Modernliğin Eleştirisi

Geliş Tarihi/Received: 19.12.2020
Kabul Tarihi/Accepted: 02.06.2021
DOI: 10.46372/arts.921691

Dr. Öğr. Üyesi Burak ÇAVUŞ
Gazi Osman Paşa Üniversitesi
Erbaa Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
burak.cavus@gop.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5050-6523

ÖZ

Bu çalışmada, Necati Cumalı'nın *Tufandan Önce* (1983) adlı şiir kitabındaki şiirleri üzerinden sanatçının modernliğin sonuçlarına yaklaşımı incelenmiştir. Cumalı'nın modernliğe bakışı ve modernliğin sonucunda ortaya çıkan yeni koşulları özellikle de *Tufandan Önce* ve *Sonumuz Bu Muydu* şiirlerinde yoğunlaştığı için bu iki şiir örneklem olarak alınmıştır. Bu şiirlerde Cumalı, modern endüstriyel yaşamın belirleyicileri çerçevesinde ortaya çıkan yeni oluşumlar karşısında insanlığın geldiği noktayı sorgulamış ve eleştirmiştir. İncelemenin odak noktası da bu sorgulama ve eleştiriler olmuştur; modernliğin sonuçları bağlamında üretilen çeşitli teorilerle Cumalı'nın şiirlerinde görülen ilişki üzerinde durulmuştur. Ayrıca şairin, George Orwell'in *1984* (2019) ve Aldous Huxley'in *Cesur Yeni Dünya* (2020) gibi distopik romanlarla kurduğu metinlerarası ilişki de dikkate alınmış gerek teorik gerek kurgusal olarak modern dünyayı anlamlandırmaya yönelik çalışmalar doğrultusunda Cumalı'nın dikkat çektiği modernlik koşulları ve pratikleri tespit edilmiştir. Bu noktada gözetim toplumu, tüketim toplumu gibi teorilerle birlikte yine modernlikle ilişkili olarak gündeme gelen gündelik hayat, medya, panoptikon, güvenlik, risk, metalaşma, cinsellik, yalnızlık ve yabancılaşma gibi kavramlar çerçevesinde şiirler irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: necati cumalı, şiir, modernliğin eleştirisi, modernliğin sonuçları.

Çavuş, B. (2021). Necati Cumalı Şiirlerinde Modernliğin Eleştirisi. *ARTS: Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi, Necati Cumalı Özel Sayısı*, ss. 74-89.

Criticism of Modernity in Necati Cumalı Poems

ABSTRACT

In this study, the approach of the artist to the consequences of modernity was examined through the poems of Necati Cumalı in his poetry book, *Before the Flood* (1983). These two poems were taken as samples, since Cumalı's view of modernity and the new conditions that emerged as a result of modernity are especially concentrated in his poems *Tufandan Önce* and *Sonumuz Bu Mu*. The focus of study was these questions and criticisms; With the various theories produced in the context of the consequences of modernity, the relationship seen in Cumalı's poems was emphasized. In addition, intertextual relationship that poet established with dystopic novels such as *1984* and *Brave New World* was also taken into consideration, and modernity conditions and practices emphasized by Cumalı were determined in line with the studies aimed making sense of modern world both theoretically and fictionally. At this point, together with theories such as the surveillance society and consumer society, poems were examined within the framework of concepts such as daily life, media, panopticon, security, risk, commodification, sexuality, loneliness and alienation that came to the fore in relation to modernity.

Keywords: necati cumalı, poem, critism of modernity, consequences of modernity.

GİRİŞ

Necati Cumalı, yazın hayatı boyunca şiir, hikâye, roman, tiyatro gibi farklı türlerde birçok eser yazmıştır. Her ne kadar farklı türlerde eserler yazmış olsa da gerek şair olarak gerek romancı gerekse oyun yazarı olarak gördüğümüz Cumalı, gerçeğin peşinde bir sanatçı kimliğiyle karşımıza çıkar. Onun eserlerinde öncelikli olarak çevresinin, toplumun, zamanın gerçekliği ön plandadır. Cumalı, eserlerinde her zaman anlamı önemsemiş, anlamın üstünü örtecek veya anlamın anlaşılabilirliğini zorlayacak biçimsel denemelerden uzak durmuştur. Nitekim yazmaktaki amacının gerçeği yansıtmak, çeşitli sorunları dile getirmek olan bir sanatçının içerikten ziyade biçime önem vermesi de çok fazla rastlanılan bir tercih değildir. Bu hususta Cumalı, sanatta toplumsal fayda işlevini savunan yazarlardandır. Bundan dolayıdır ki Cumalı, neredeyse bütün eserlerinde insanı, toplumu öne çıkarmış, gerektiğinde eleştirmiş gerektiğinde çeşitli sorunları gündeme taşımıştır. Her gruptan ve sınıftan insanın yaşamına yer veren yazar, özellikle de köy, kasaba insanının yaşamına eğilmiş, yine bu insanların kentteki durumlarına, karşılaştıkları zorluklara ayna tutmuştur. Genel bir ifadeyle Cumalı, zamanının ve çevresinin sanatçısı olmuştur. Zamanına ve çevresine bakarak, anlayarak eserler vermiş, bu noktada da eserlerinin eleştirel yönü öne çıkmıştır. Cumalı, siyasetten ekonomiye, kültürden edebiyata yaşamın içerisinde gördüğü aksaklıkları, bozulmaları, yanlışlıkları eleştirmiş, olması gerekenin altını çizmiştir.

Yazın hayatına şiirle başlayan ve şiirden hiçbir zaman vazgeçmeyen Cumalı, ilk dönemlerinde Garip Akımı çizgisinde şiirler yazmıştır. Zamanla bu akımdan uzaklaşan Cumalı, kendi şiir anlayışı çerçevesinde üslubunu bulmuş, neredeyse hiçbir akımın ve şairin etkisinde kalmamıştır. Şiirlerinde yer yer toplumcu gerçekçiliğin ve eleştirel gerçekçiliğin izleri görülse de tam olarak bu akımların ve anlayışların da içine dahil edilebilecek bir şair değildir. Onun gerçekçiliği, kendi ifadesiyle "insancıl gerçeklik"tir. "Ben insancıl bir değer aradım yazdıklarımda. İnsancıl gerçek önemli. Ya bir garibanın savunması ya bir zalimin teşhiri. Benim için bunlar önemli" (Akçaoğlu, 2003, s. 37). Dolayısıyla Cumalı, gerçeği herhangi bir ideoloji çerçevesinde yorumlamamış, gerçeği tarafsız, insancıl bir yaklaşımla ele almıştır. Zamanına ve çevresine bu nazarla yaklaşan Cumalı, *Tufandan Önce* (1983) başlığı altında topladığı şiirlerinde de gerçekliğin üstünde durmuş, modernliğin ortaya

çıkardığı gerçekliği teşhir etmiştir.

1983 yılında yayımlanan bu şiirlerinde Cumalı, modernlik sonrası gelişen kent yaşamı, teknoloji, tüketim kültürü, endüstri toplumu gibi gelişmelerin insanın günlük yaşamındaki etkilerine odaklanmıştır. Gördüğü gerçeklikleri eleştirel bir tutumla değerlendiren şair, zamanın getirilerinin insan yaşamı, insan doğası ve insanın iç dünyasındaki etkilerini irdelemiştir. Bir başka ifadeyle modernliğin sonuçlarını eleştiren Cumalı, yine herhangi bir ideolojinin ya da kolektif hareketin doğrudan etkisinde kalmadan eleştirmiş, durumun insan hayatındaki olumsuzluklarını ortaya çıkarmak istemiştir. Bu amaç ve yönelim sonucunda ortaya çıkan şiirlerde, modernliğin sonuçlarına yaklaşım, *gündelik hayat*, *tüketim toplumu*, *gözetim toplumu*, gibi modernlikle birlikte ortaya çıkan yeni koşulları anlamlandırmak için öne sürülen teorilerle benzerlikler gösterir. Ayrıca Orwell'in *1984* (2019) ve Huxley'in *Cesur Yeni Dünya* (2020) adlı distopik romanlarıyla söylem düzeyinde metinlerarası bir çağrışım da dikkatleri çekmektedir. Bu benzerlik ve çağrışımlar özellikle de *Tufandan Önce* ve *Sonumuz Bu Mu* şiirlerinde yoğunlaştığı için Cumalı'nın modernliğe karşı yaklaşımı bu şiirler üzerinden incelenecek, modernliğin sonuçları bağlamında, özgürlük, güven, tüketim, gözetim, teknoloji, medya gibi kavramların modern insanın yaşamındaki etkileri irdelenecektir.

Modernliğin Sonuçları Karşısında Necati Cumalı

Modernliğin sonuçları, siyasetten ekonomiye, sanattan teknolojiye, dinden mimariye, gündelik hayattan iletişim, ulaşım kadar uzanan geniş bir zemine yayılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar içerisinde olumlu, yapıcı olanlar kadar olumsuz, yıkıcı olanlar da vardır. Nitekim sanayileşme, kentleşme, teknolojik ilerleme, kapitalizm gibi modernleşmeyle birlikte bireylerin ve toplumların yaşamında yer edinen olguların sonuçları öngörülemez felaketlere sebep olmuştur. Özellikle de Birinci ve İkinci Dünya savaşları, modern yapıların yıkıcı yönlerini ön plana çıkarmış, modernliğin sorgulanmasına zemin hazırlamıştır. Savaşlar modern teknolojinin ölümcül yanını ortaya çıkarırken, sanayileşme makineleşmeyi, kentleşme yalnızlık ve yabancılığı, kapitalizm ise metalaşmayı hızlandırmıştır. Dolayısıyla da modernlik artık insanlık geleceği için büyük umutlar vadeden bir olgu olmaktan çıkmış, sorgulanan, eleştirilen, bir sorunsala dönüşmüştür. Başka bir ifadeyle aydınlanma düşüncesinin yerini, korku, endişe, tehlike, risk, gözetim, tahakküm gibi olgular almıştır. Nihayetinde

modernlik düşüncesiyle öngörülenler olmamış, bir zamanlar savunulan modernlik savunanların dahi eleştirdiği bir noktaya gelmiştir.

19. yüzyılın ortalarında gelecek hülyalarına kapılan entelektüeller, 20. yüzyıl ortalarında da o derece felaket, anlamsızlık ve tarihsel edimcilerin yok oluşu duygusunun etkisinde kalmıştır. Fikirlerin dünyayı yönettiğine inanmışlardı; sonuç olarak barbarlığın, mutlak iktidarın ya da tekelci devlet kapitalizminin önlenemez yükselişini mahkûm eder hâle geldiler (Touraine, 2018, s. 172).

Bu noktada *katı olan her şeyin buharlaşması, kutsal olan her şeyin dünyevileşmesi, dünyanın büyüünün bozulması* gibi tespitlerle modernlik eleştirilmiştir. Modernliğin sonuçları doğrultusunda ortaya çıkan en temel olgu değişim olmuştur. Antony Giddens (2012), modernliğin sonuçlarını tartışırken bu değişimle birlikte güven, risk, tehlike gibi kavramlara dikkat çeker ve ortaya çıkan yeni durumlar karşısında birey ve toplumların karşı karşıya kaldığı yeni koşulları irdeler. Genel itibariyle yeni yaşam tarzlarına odaklanan Giddens'in ilk tespiti, modernliğin süreksizliğinden kaynaklı tarihsel kopuştur.

Modernliğin sonucunda ortaya çıkan yaşam tarzları bizi geleneksel toplumsal düzen türlerinin tamamından eşi görülmedik bir biçimde söküp çıkarmıştır. Modernliğin getirdiği dönüşümler hem yaygınlıkları hem yoğunlukları açısından önceki dönemlere özgü değişim biçimlerinin çoğundan daha etkilidirler. Yaygınlık düzleminden bakıldığında bu dönüşümler küresel düzeyde toplumsal bağlantı biçimleri kurulmasında etkili olmuşlardır; yoğunluk açısından ise günlük yaşamımızın en özel ve kişisel özelliklerini değiştirme aşamasına gelmişlerdir (Giddens, 2012, s. 12).

Cumalı'nın şiiri de tam olarak bu noktaya değinir ve modernliğin sonuçları doğrultusunda ortaya çıkan yeni bireyi, toplumu ve gündelik yaşamı sorgular. Özellikle de *Tufandan Önce* başlıklı şiirinde, teknoloji, medya, kapitalizm gibi somut ve soyut olguların birey üzerindeki etkisini ön plana çıkarır. Şair, şiirin birinci bölümünde medya araçları ile bireyin ve toplumun gözetim altına alınarak nasıl yönlendirildiğine değinir.

TUFANDAN ÖNCE

Sabah gazeteleriyle çalıyorlar kapımızı

Üstümüze üstümüze geliyor

Radyo ile TV ile giriyorlar odalarımıza

Buluyor bizi yerleşiyorlar

Sokağa çıksak rahat bir merhaba

Beyinlerimizin içi pazaryerleri

Dediğimiz yok birbirimize

Baş yastıklarımızın altı hanları otelleri

Eve girsek karı koca çoluk çocuk
Karşılıklı ne dediğimizi duyamıyoruz
Önümüzde ardımızda karaltılar gölgeler
Kulaklarımızda sesleri gürültüleri
Hanidir ses hızını aştılar
Dünyanın dört bir ucundan çıkıyor yola

Not defterlerimizin yapraklarına uzanmışlar
Sayfayı çevirsek kalkıp doğruluyorlar
Telefonu açtık mı alıcıda sesleri
İşaret parmakları gözlerimizin içinde
Nedense kaşları her zaman çatık
Söyledikleri her söz azar

(Cumalı, 1983, s.9).

Buradaki gözetim, ilk olarak akla Orwel'in 1984 (2019) distopyasını akla getirir. Şiirin 1983 yılında yazıldığı da dikkate alındığında Cumalı'nın radyo, gazete, televizyon gibi medya araçlarını Orwel'in, her şeyi gören, herkesin hayatına yön veren Büyük Birader'ine akla getirir. Cumalı da diğer birçok yazarın hissettiği gibi, modern dünyanın yeni şartlarını kuşatılmışlık olarak yorumlar. Burada şair, modernliğin sonucu olarak ortaya çıkan *gözetim toplumu* olgusuna dikkat çeker.

Bu bağlamda, sistematik gözetim pratiklerinin ilk olarak modernizm ile ortaya çıktığını ve gözetime yönelik eleştirilerin temellerinin de modernizm ile birlikte atıldığını söylemek mümkündür. İlk olarak modernizmin temsilcilerinden ve önde gelen düşünürlerinden Karl Marx, daha sonra Max Weber, Frederick W. Taylor ve Anthony Giddens, gözetim pratiklerini modernizm ekseninde ele alıp tartışmışlardır. Sonrasında ise, ünlü romancı George Orwell'in 1948 yılında yazın alanına kazandırdığı bir 'koru ütopyası' (distopya) olan '1984' isimli kült eserinde edebî bir kavramsallaşmaya ulaşan gözetim olgusu, 20. yüzyılın en önemli postmodern düşünürlerinden biri olarak değerlendirilen Michel Foucault tarafından ayrıntılı şekilde irdelenerek olgunluk kazanmıştır. Modernizm ve postmodernizmde farklı açılardan yorumlansa da temel olarak gözetimi, egemen ideolojinin arzu ettiği denetimi ve disiplini sağlayarak hegemonyanın devam etmesine yönelik sistematik bir süreç olarak tanımlamak mümkündür (Okmeydan, 2017, s. 55).

Şiirin devamında da gözetimle birlikte gelen bu disipline etme ve denetimi sağlama çabasına vurgu yapılır.

İndir yakalarını
Şapkanı çıkar!
You!
İş bulma kurumu önünde
Sol baştan birinci
Serseri kerata
Yürü
Saçlarını kestireceğiz!

Aranan biri için
Karakolda
Tanıklık edeceksin!
Yazgımız üstüne fiş düzenliyor
Pey sürüyor zar atıyorlar
Bakınma öde,
Bağıra çağıra dinletiyorlar
Duymak işitmek istemediklerimizi

You:	- Aldınız mı hayvan oğlu hayvanlar
Süpermarket kasası kuyruğunda	Alın almadınızsa!
Dikilen bayan	Daha da kafaları kızarsa
Ne duruyorsun	Çıkarıp gösteriyorlar göstereceklerini!
Duymadın mı	(Cumalı, 1983, s. 10).
Yürü düş önüme	

Bu dizelerde yine 1984 romanında gördüğümüz, bireylerin iktidar tarafından sürekli gözetilmesi, bireylere nerede ne yapması gerektiğini söyleyerek toplumu belli bir düzen içerisinde otomatlaştıran yapıya benzer bir oluşumu görürüz. Şiirde “you” ifadesiyle emir veren otorite, 1984 (2019) romanındaki “Big Brother is Watching You” (Orwell, 2019) diyen otoriteye benzer. Hem 1984'teki otorite hem de Cumalı'nın şiirindeki otorite aynı amacı taşımaktadır. Bu amaç, toplumu gözetim altına tutarak disipline etmek, yönlendirmektir. Cumalı da “you” ifadesiyle medya ve diğer organlarca kapitalizmin tüketime yönlendirdiği bireyi vurgular.

Cumalı'nın şiirle ifade ettiği bu gözetim ve disipline etme olayını, bazı araştırmacılar *panoptikon* kavramıyla açıklamışlardır.

Günümüzde iktidarların işleyiş mekanizmasını kavramak için Bentham tarafından ortaya atılan ve Foucault'nun söyleminde derinlik kazanan panoptikon metaforu, bilgi iletişim teknolojileri ile kuşatılmış bugünün dünyasını yorumlamada pratik bir kavrayış sunmaktadır. Bentham'ın metni, kapitalizm ile birlikte toplumsal iktidarın geçirdiği yapısal dönüşüme gönderme yapmaktadır. Bu gönderme, egemen güç olan iktidarın hegemonyasını yaygınlaştırmak için, toplumdaki her bireye sınırları yine iktidarın otoritesi tarafından belirlenmiş 'özgürlük sansı' içerisinde hareket etmesine olanak veren bir ortamı ifade etmekte ve yerel bir gözetim işlevini yerine getirmektedir (Okmeydan, 2017, s. 58).

Dolayısıyla burada panoptikon işleviyle yer alan unsur teknolojik iletişim ve medya araçlarıdır. Tıpkı Orwel'in 1984 (2019) adlı romanında panoptikon işlevi gören “tele-ekran” gibi, Cumalı'nın şiirinde de radyo, televizyon gibi araçlar bireylerin en özel anlarına dahi şahit olmakta, bununla da yetinmeyip bireyleri belli bir günlük yaşama zorlamaktadır. Orwell komünist rejim tarafından gözetlenen bireyin kuşatılmışlığını anlatırken Cumalı, kapitalizm tarafından gözlenen, belli bir yaşam biçimine yönlendirilen bireyi ve toplumu anlatır.

Cumalı modernliğin sonuçlarını eleştirirken gözetim toplumu teorisiyle birlikte, Lefebvre'nin *Gündelik Hayat* (2007) teorisine de yaklaşır. Cumalı, yukarıdaki dizelerde de çağrıştırdığı gibi gündelik hayatın çeşitli otoritelerin ve kurumların elinde yönetilebilen bir düzen olduğunu söyler. Lefebvre ise gündelik hayat olgusunu şöyle açıklamıştır:

Gündelik hayat, artık itinayla incelenen bir nesne olmuştur: örgütlenmenin alanı, iradi ve planlı bir öz-düzenlemenin uzay-zamanı haline gelmiştir. Örgütlenen gündelik hayat, kapalı bir devre (üretim-tüketim-üretim) haline gelmiştir. Önceden biçimlendirilen gereksinimlerin ne olacaklarını tahmin etmek artık işten değildir; arzuların ise izi sürülür. Rekabetçi dönemdeki kendiliğinden ve körü körüne öz-düzenleme süreçlerinin yerini bu olgu alır. Böylece gündeliklik kısa sürede, sistematikleştiren düşüncenin ve yapılandırıcı eylemin hedeflediği diğer sistemlerin altında gizlenen biricik sistem, kusursuz sistem haline gelecektir. Bu sıfatla gündeliklik, örgütlenmiş ya da tüketime yönlendirilmiş diye tanımlanan toplumun ve onun dekorunun, yani modernliğin temel ürünü olacaktır (Lefebvre, 2007, s. 86).

Kapitalist yapılanma içerisinde gerek gözetimin gerekse gündelik hayatın özellikle de kontrol edebilme ve tüketime yönlendirme işleviyle yeni boyutlar kazandığı görülür. Bir yandan günlük hayat düzenlenip belli bir sisteme ulaştırılırken bir yandan da bireyler birtakım ihtiyaçlara, arzulara, hobilere yönlendirilir. Cumalı da şiirin olanakları içerisinde şu dizelerinde bu yönlendirmeye ve düzenlemeye değinir:

Yüzde on ön ödeme	Sizin gazeteniz!
Gerisi on üç ay taksitle	Reklam dizi film
Atın değiştirin düşünmeyin!	Reklam dizi film
Sevdiğimiz saydığımız	Haberler
Bütün sahne sanatçıları	Merakla dinlersin
Kapılarında çağırılan	Boşuna!
Sizin bankanız	(Cumalı, 1983, s. 11)
Sizin buzdolabınız	

Modern bir bireyin günlük yaşamına değinilen bu dizelerde gerek bireyin gerekse yaşamının düzenlenmiş bir nesne haline geldiği görülür. Şairin öne çıkardığı gibi birçok araştırmacı da bu noktada iletişim ve medya araçlarını öne çıkarmıştır. Bu hususta Douglas Kellner (2013) medyanın bireyler üzerindeki etkisine yöneldiği çalışmasında, medya araçlarının insanları tüketime yönlendirdiğini savunur.

Kellner'a göre "Televizyon, seyircisiyle ilk defa tanıştığı 1940'lı yıllardan beri arabalar, moda, mobilyalar ve diğer ürünlerle birlikte tüketicilere yaşam tarzları ve değerler benimseterek tüketim gösterisinin kurucusu ve destekleyicisi olmuştur" (Kellner, 2013, s. 30). Dolayısıyla burada bireyin özgürlüğünden bahsetmek, yeni yaşam biçimi içerisinde bireyin özne olarak rol aldığını savunabilmek zorlaşır. Nitekim modern kapitalist toplumda bir "homo economicus" yaratılırken, seçimler ve düzenler de bireylere dayatılan bir pratik haline gelir. *Tüketim Toplumunu* (2008) savunucularından Jean Baudrillard bu durumu şöyle izah eder:

Tüm bir özgürlük uygarlığının doruk noktasına ulaştığı bu tatmin ve bireysel seçim aldatmacası bizzat sanayi sisteminin ideolojisidir, sanayi sisteminin keyfiligi ve toplumsal zararlarının tamamı bu ideolojiyle aklanır. Soysuzluk, kirlilik, kültürsüzleşme; aslında tüketici kendisine seçme özgürlüğünün dayatıldığı balta girmemiş iğrençlik ormanında egemendir (Baudrillard, 2008, s. 83).

Bu sebeple modern özgürlüğün, seçimin bir aldatmacadan ibaret olduğunu, bireylerin çeşitli araçlar ve kurumlarla belirli bir yaşama yönlendirildiği söylenebilir. Varoluşsal sorunları da beraberinde getiren bu durum, bireyin hatta toplumun yitimini hızlandırmıştır. Nitekim edebiyat ve sanat eserlerinde de sorgulanan modernliğin bu sonucu, genellikle güvensiz, riskli, tehlikeli ve endişe verici olarak anlatılara yansımıştır. Sadece *1984 (2019) ya da Cesur Yeni Dünya (2020)* gibi distopik eserlerde değil, Cumalı'nın şiirinde olduğu gibi, zamanına ayna tutan, içinde bulunduğu toplumun yaşamına odaklanan sanatçılar da bu durumu görmekte ve endişelerini belirtmektedir. Modern eserlerin birçoğunda modernlik sonucu ortaya çıkan yalnızlığa, yabancılaşmaya, tahakküme karşı bir direnç, isyan söz konusudur. "Modernitenin dayatmaları tarafından ele geçirilmeyi kabullenemeyen şair, kendisini başkalaştırmaya/yalnızlaştırmaya çalışan her şeye karşı bir reddediş içindedir. Bu reddediş, statik değil dinamiktir. Zira zamanın hızına ve modernizmin değişkenliğine yetişemeyen birey, dar bir çerçevenin içinden sıyrılmak için başkaldırı içeren bir tepki gösterir" (Kanter, 2011, s. 34). Cumalı'da bu şiirinde önce bir durumu tespit etmiş daha sonra da ortaya çıkan sonuçları bir bir sıralayarak tepkisini belirtmiştir.

Teknoloji, kapitalizm, tüketim gibi olgular etrafında yeni oluşan kültürü, yaşamı eleştirmek isteyen Cumalı, şiirinin şu dizelerinde modern bireyin nasıl kuşatıldığına, nasıl nesneleşip nasıl kendi ürettiklerinin altında ezildiğine dikkat çeker.

Rock rock rock every body	Bağır üstüne çektiğin
Roll/ roll/ roll/ every body	Kapattığın yapay göklerine
Oooooo my baby!	Loş diskoteklerin
Bağır karanlıklarına gecelerin	Ya da beton demir kafeslerinde
Kalabalıkların burgacında boğul	Yüz binlik tribünlerin
Yumurta kadar yüreğinde	Gool, goool, goool!
Yanardağ gibi kabaran öfke	Sen yarattın bütün devlerini
Can sıkıntına bunalımına ezilmişliğine	Sen tutsak düştün ellerine!
Mariuana LSD	(Cumalı, 1983, s.13).

Şiirin tamamında olduğu gibi bu bölümünde de neden-sonuç ilişkisi söz konusudur. Ortaya çıkan yeni şartlar, durumlar ve üretimlerin sonucunda bireyin kısıtlanmış, parçalanmış, hatta yozlaşmış bir düzen içerisindeki kayboluşu hikâye edilir. Bu noktada rock müziğe, diskoteklere, futbola değinen şair, modernliğin sonucunda ortaya çıkan küreselleşme ile kültürün, insanın yozlaşmasına da gönderme yapar. Bellidir ki şair bu değişimden rahatsızdır ve endişe duymaktadır. Burada modernliğin bütün alanlarda görülen sonuçlarına karşı bir duruş da söz konusudur. Nitekim şair de bu zamanı yaşamakta, modernliğin endişe verici havasını solumaktadır.

Ayrıca bu bölümdeki “Yumurta kadar” ve “Can sıkıntına bunalımına ezilmişliğine/ Mariuana Lsd” ifadeleri metinlerarası düzlemde Huxley’in *Cesur Yeni Dünya* (2020) distopyasını çağırıştırır. *Cesur Yeni Dünya*’da insanlar tıbbi laboratuvarlarda oluşturulan yumurtalardan çıkmaktadır. Yetişkinliklerinde ise mutluluk ilacı olarak “soma” adında haplar kullanırlar. Tamamen yapay bir dünyada köleliklerini sevmeye şartlandırılan insanlar, Kuluçka ve Şartlandırma Merkezi’nde kendileri için uygun görülen rollerini benimserler. Burada Cumalı’da diskoteklerde, beton kafeslerdeki insanların yapay bir zeminde yaşadıklarına ve kendilerini mariuana ile mutlu hissetmeye çalıştıklarına değinir. Dolayısıyla burada yine endişe verici bir bilinçsizlik, yapay bir mutluluk söz konusudur. Devam eden dizelerde bu endişeye ek olarak modern teknolojilerin kullanılmasıyla ortaya çıkan güvensizlik de eklenir.

Onun esini şimdi

Senin kendine ettiğini

Atomu kullanmak
Öldürücü silahlarda
Nötron bombası
Toptan yok etmek hepimizi!
Kim etmiştir

Binlerce yıldır ölürsün
Sağ kalır cellatların ardında!
Ey bu kuşuklu çağın
Güvensiz günlerin
Garip insanı
(Cumalı, 1983, s.14).

Şairin bu korkusu ve endişesi, İkinci Dünya Savaşı gibi bir felaketi yaşamış, nükleer silahların ne derece etkili olabileceğini bilen herkesin paylaşabileceği bir endişe ve korkudur. "Bugün içinde yaşadığımız dünya çok gergin ve tehlikelidir. Böylesi bir durum, modernliğin ortaya çıkışının daha mutlu ve güvenli bir düzenin oluşumuna yol açacağına ilişkin varsayıma inanmak yolunda hevesimizi kırmak ya da zorlamaktan da fazlasını yapmış bulunmaktadır" (Giddens, 2012, s. 16). Dolayısıyla şairin dediği gibi insan, kendi akıyla ürettikleri karşısında endişe ve korku içerisindedir. Sadece silahlar değil, sanayileşme, kentleşme, dijitalleşme, robotlaşma gibi endüstriyel bir yaşamın olumlu sonuçları kadar olumsuz, yıkıcı sonuçları da olmuştur. "Nükleer savaş olasılığı, ekolojik yıkım, engellenemeyen nüfus patlaması, küresel ekonomik mübadelenin çöküşü ve diğer gizil küresel felaketler herkes için cesaret kırıcı bir tehlike ufku oluşturmaktadır" (Giddens, 2012, s. 110). Cumalı da bu tehlikeyi görmüştür ve yukarıdaki dizelerde nükleer silahlara, felaketlere değinirken şairin devamında endüstri toplumu içerisinde yitip giden insana değinir.

Yeryüzünde çoğaldıkça
Ters bir oranla
Azalan bir sen varsın
Milyonla sayılırdın
Eski çağlarda
Milyonda 'birdin
Artık sen de
Bu yaşlı dünyanın
O, ben ben dediğin nesne
Bunca saydığın öğündüğün
Uğrunda kılıç çektiğin kişiliğin
Nikelajlı kağıtlara sarılıyor

Endüstri çağı başında
Milyarda bir
On milyarda bir
Günümüzde
Yani bir çeşit kumu
Bir tür karıncası
Ambalajlanıyor
Sunuluyor sana
Her geçen gün biraz daha
Beyin yıkama yollarıyla
Endüstriyel haplara benziyorsun!
(Cumalı, 1983, s.15).

Şaire göre nicelik olarak çoğalan insan, nitelik olarak azalır. Çünkü insan kendi ontolojik bağlamından uzaklaştırılmış, metalaşmış ve bir nesne haline getirilmiştir. Endüstriyel yaşamın üretim-tüketim döngüsü içerisinde insan da tükenmeye başlamıştır. Tüketim toplumu ve kültürü içerisinde bir *homo economicus* olarak düzenlenen insan ögesi, metalaşmıştır. Yine burada *Cesur Yeni Dünya* (2020) romanıyla bir dirsek teması hissedilir. Yukarıda da değinildiği gibi, bu romanda insanlar endüstriyel ortamlarda üretilir ve şairin de dediği gibi, "endüstriyel haplar" gibi, son derece yapay ve mekaniktirler. Duygusal olarak içleri boşaltılmış insanlardır ve din, tarih, edebiyat, doğa, aşk gibi unsurlardan da soyutlanmışlardır. Cumalı'nın modern insanı da endüstri dünyasının bir ürünü olarak maddeleşmiş, manevi ve ruhani olarak azalmıştır. İnsandan geriye sadece madde kalmış, madde ile var olma çabaları neticesinde de elinde ancak cinselliği kalmıştır. Başka bir ifadeyle modern insan cinselliğe yönlendirilerek avutulmuştur.

Mutluluk diye	Geziye çağırıyor turizm acentaları
Bir cinselliğin kaldı elinde	Denizcilik işletmeleri
...	Uçak ortaklıklar
Hamburg'ta genel evler mallarını	Daha çok çiftleşerek
Vitrinlerde sergiliyor	Daha çok unutarak
Kopenhag'ta canı sıkılanlar	Mutlu olabilirsiniz
Bırakıp deniz 'kıyıları parkları	Boşverin sevgiyi mevgiyi!
Cinsellik fuarında tur atıyorlar	(Cumalı, 1983, s. 17).
Çıplak güzellerin fotoğraflarıyla	

Cinselliğin, kadın bedeninin tüketilmesini de düzenlenmiş bir yaşam pratiği içerisinde bir nevi uyuşturucu gibi değerlendiren Cumalı, bir yandan yine tüketime vurgu yaparken bir yandan da maddileşmiş dünyada mananın, soyut değerlerin nasıl geri planda kaldığına değinir. Cinselliğin çeşitli araçlarla görünür kılınması, öne çıkarılması da çeşitli araştırmalara göre sistematik bir yönlendirmedir. "Erotizm, çoğunlukla Batı kültüründe gösterilerin içine işlemiştir ve Hollywood sinemasında göze çarptığı kadar reklamlarda, kulüplerde ve pornografide de karşımıza çıkmaktadır. Uzun zamandır reklamcılığın önemli parçası olan erotikleştirilmiş cinsellik, uygun olan

her ürünün satılması için kullanılmaktadır" (Kellner, 2013, s. 35). Bu noktada özellikle kadın bedeninin teşhiri ve tüketim amaçlı kullanılarak sömürülmesi, Lefebvre'ye göre de kadının nesneleştirilmesini sağlamıştır.

Kadınlar gündeliklik içinde hem öznedirler hem de gündelik hayatın kurbanlarıdır, dolayısıyla nesnedirler, ikamedirler (güzellik, dişilik, moda, vs.); üstelik, ikamelerin çoğalmaları kadınların aleyhinedir. Kadın aynı zamanda hem alıcı hem de tüketicidir hem metadır hem de metanın simgesidir (reklamlardaki çıplak beden ve gülümsemedir) (Lefebvre, 2007, s. 87).

Cumalı'ya göre de dayatılan bu cinsellik, endüstriyel yaşamın küçülttüğü, yok ettiği insana bıraktığı tek mutluluk kaynağıdır. Foucault'nun da dediği gibi "bir kaygı ve analiz nesnesi haline gelen cinsellik, herkesin kendi bedeni için kendi bedeninde ve kendi bedeni üzerinde duyduğu arzuların yoğunlaşmasına yol açmıştır" (Foucault, 2015, s. 40). Dolayısıyla en sonunda insan da maddeleşir ve sadece bedeniyle var olabilen bir varlığa dönüşür. Hem kadın hem erkek bedeni cinsel amaçlı sergilenerek tüketilen bir objeye dönüşür. Şiirin isminde de vurgulandığı gibi tüm bunlar bir tufana işarettir. Şair, tufandan önceki son durumun karamsar tablosunu resmeder.

Tufandan Önce şiirinde modernliğin tablosunu çizen Cumalı, bu gelişmelerin insanlığın doğasındaki sonuçlarını ise *Sonumuz Bu Muydu* şiirinde dile getirir. İlk dizelerde modernlik sonrasında varılan noktanın bir hayal kırıklığı olduğunu görürüz.

SONUMUZ BU MU

Çayırlar korular ekili yerler

Büyük küçüklü kentler geçtik

Yolun neresindeyiz şimdi

Bir çöl görüntüsü pencerelerde

Nereye gidiyoruz nereye gidecektik (Cumalı, 1983, s. 37).

Bu hayal kırıklığı modernliğin sonuçları doğrultusunda birçok sanatçı ve aydınının ortak duygusudur. Yukarıda da değinildiği gibi, modernite dünyayı daha mutlu, daha huzurlu bir yer yapmamıştır. Aksine, teknoloji, kapitalizm, kentleşme gibi olgular doğrultusunda birçok değer içi boşalmıştır.

Gençlikte ne varsa inandığımız

Acımanın kapıları kapalı

İyi doğru güzel bellediğimiz

Kaba kahkahalar sardı kenti

Kırdı döküldü hoyrat ellerde
Ayaklar altında çiğnendi şiir
Geçerli tek uyak paranın sesi
Ayaklar altında kutsal ne varsa
Dostluklar yeminler pörsümüş
Aşklar kabuğu sıkılmış posa
Kalpler sevgilere sağlar

Açıklarda bırakıp tekneleri
Karalara dönen kuşlar gibi
Işıkli günlerin altın yüzleri
Niye sustunuz bir bir uçup gittiniz
Sonumuz acımasız dalgaların elinde
Artan yalnızlıklara sürüklenmek mi
(Cumalı, 1983, s. 37).

Cumalı'nın modernliğin sonucunda gördükleri olarak okunabilecek bu şiirde, "katı olan her şeyin buharlaştığını", "dünyanın büyüünün bozulduğunu" ve "kutsal olan her şeyin dünyevileştğini" açıkça görebiliriz. Nitekim iyi ve güzel olanın bir önemi kalmamış, değerler, inançlar, kutsallar teknoloji, para gibi unsurlar karşısında değersizleşmiştir. Bu durum büyük bir değişim sonucunda bozulmayı, tükenmeyi, yitip gitmeyi işaret eder. Nitekim şairin son dizede vurguladığı modern bireyin yalnızlığı da bu durumla ilişkilidir. Son derece maddileşmiş, nesneleşmiş, metalaşmış modern bireyin içine düştüğü yabancılaşma ve yalnızlık, yine insanın insan tarafından tahakküm altına alınmasıyla ortaya çıkmıştır. "Böyle bir tahakküm altındaki insan, dev makinelerin gıdası durumuna indirildiği gibi ruhsal özünü yitirerek mekanikleşmiş ve modern yaşam örüntüleri arasında figürleşmiştir. Modernizmin değişkenliğinin baskısı altında ezilen birey, yalnızlığını giderememenin ve üstesinden gelemediği ruhsal çöküntülerinin sancısıyla çırpınır. Çünkü üretimi kolaylaştıran modern yaşam, aynı zamanda bir tehdittir" (Kanter, 2011, s. 33). Cumalı da insanın modernizm karşısında yitirdiği ruhsal özü aramakta; aşk, sevgi, merhamet, vicdan, kutsal değerler gibi insanın mana iklimini bertaraf eden modernliği eleştirmektedir.

SONUÇ

Cumalı, modernliğin sonucunda ortaya çıkan yeni durumu *Tufandan Önce* adlı şiirinde tespit ederken *Sonumuz Bu Muydu* şiirinde ise bu yeni durumun insan öznesinden neleri alıp götürdüğüne değinmiştir. Cumalı, tespitle birlikte yoğun bir eleştiriyi barındıran bu şiirlerinde, bireyin medya araçlarıyla gözetilip tüketime yönlendirilmesine, insanın teknolojik gelişmeler karşısındaki çaresizliğine ve bu gelişmeler doğrultusunda oluşan risk ve tehlikeye, kapitalizmin insan bedenini dahi metalaştırmasına, kitlelerin müzik, spor gibi çeşitli unsurlarla uyandırılmasına

ve en nihayetinde insani değerlerin bir bir yok olarak insanın yalnızlaşmasına, yabancılaşmasına odaklanmıştır. Cumalı'nın bu eleştirisi modernliğe karşı muhafazakâr bir eleştiriden ziyade, Marksist ve kısmen de postmodernist bir yaklaşımı içerir. Nitekim şair gözetilme, kontrol edilme ve tahakküm altına alınma eleştirileri ile Foucault'nun *Hapishanenin Doğuşu* (2019), *İktidarın Gözü* (2015) gibi bireyi kontrol altına alan modernliği eleştirdiği çalışmalarına yaklaşırken; gündelik hayatın çeşitli unsurlarla düzenlenmesine ve bu alanın üretim-tüketim-üretim döngüsü içerisinde örgütlenmesini eleştirirken Lefebvre'nin *Gündelik Hayatın Eleştirisi*'nde (2012) öne sürdüğü Marksist eleştiriye yaklaşır.

Modernliğin sonucunda ortaya çıkan yeni koşulları tufan öncesi son durumlara benzeten Cumalı, modernliğin radikal değişimleri karşısında korkulu ve endişelidir. *Sonumuz Bu Mıydu* şiirinde de açıkça belirttiği gibi, değişimler sonucunda şairin gördüğü büyük bir yokluktur. Bu yokluk maddi dünyada zenginleşen insanın mana ve ruh dünyasındaki yoksulluğundan kaynaklıdır. İnsan, makinenin, teknolojinin, medyanın, beton duvarların, nükleer silahların dünyasında bir pazar nesnesi haline gelmiş, özünü kaybetmiştir. Modernlik dünyayı bir hapishaneye dönüştürürken insanı da bu hapishanenin mahkûmu yapmıştır. Dolayısıyla insan, sürekli gözlenebilen, yönlendirilen ve yeri geldiğinde alınıp satılabilen bir meta olmuştur. Bu noktadan yaklaşıldığında Cumalı şiirlerindeki modernlik eleştirisinin, birçok Marksist ve postmodernist eleştirmenin yukarıda andığımız çalışmalarındaki eleştirel görüşlerle paralellik içerdiği tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Akçaoğlu, S. (2003). *Necati Cumalı'nın Hikâye ve Romancılığı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Baudrillard, J. (2008). *Tüketim Toplumu* (3. Baskı) (Çev. H. Deliçaylı ve F. Keskin). İstanbul: Ayrıntı.

Cumalı, N. (1983). *Bütün Şiirleri 1*. İstanbul: Yazko.

Foucault, M. (2015). *İktidarın Gözü* (4. Baskı) (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Ayrıntı.

Foucault, M. (2019). *Hapishanenin Doğuşu* (4. Baskı) (Çev. M. A. Kılıçbay). Ankara: İmge.

Giddens, A. (2012). *Modernliğin Sonuçları* (5. Baskı) (Çev. E. Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı.

Huxley, A. (2020). *Cesur Yeni Dünya* (10. Baskı) (Çev. Ü. Tosun). İstanbul: İthaki.

Kanter, B. (2011). Turgut Uyar'ın Şiirlerinde Modern İnsanın Yalnızlığı ve Sonsuzluk Özlemi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (2), 26-38.

Kellner, D. (2013). *Medya Gösterisi* (2. Baskı) (Çev. Z. S. Doğruer). İstanbul: Açılım.

Lefebvre, H. (2007). *Modern Dünyada Gündelik Hayat* (2. Baskı). (Çev. I. Gürbüz). İstanbul: Metis.

Lefebvre, H. (2012). *Gündelik Hayatın Eleştirisi 1* (1. Baskı) (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Sel.

Okmeydan, S. (2017). Postmodern Kültürde Gözetim Toplumunun Dönüşümü: 'Panopticon'dan' 'Sinopticon ve Omniptikon'a'. *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*, 8(30), 45-69.

Orwell, G. (2019). *1984* (71.Baskı) (Çev. C. Üster). İstanbul: Can.

Touraine, A. (2018). *Modernliğin Eleştirisi* (11. Baskı) (Çev. H. Tufan). İstanbul: Yapı Kredi.